

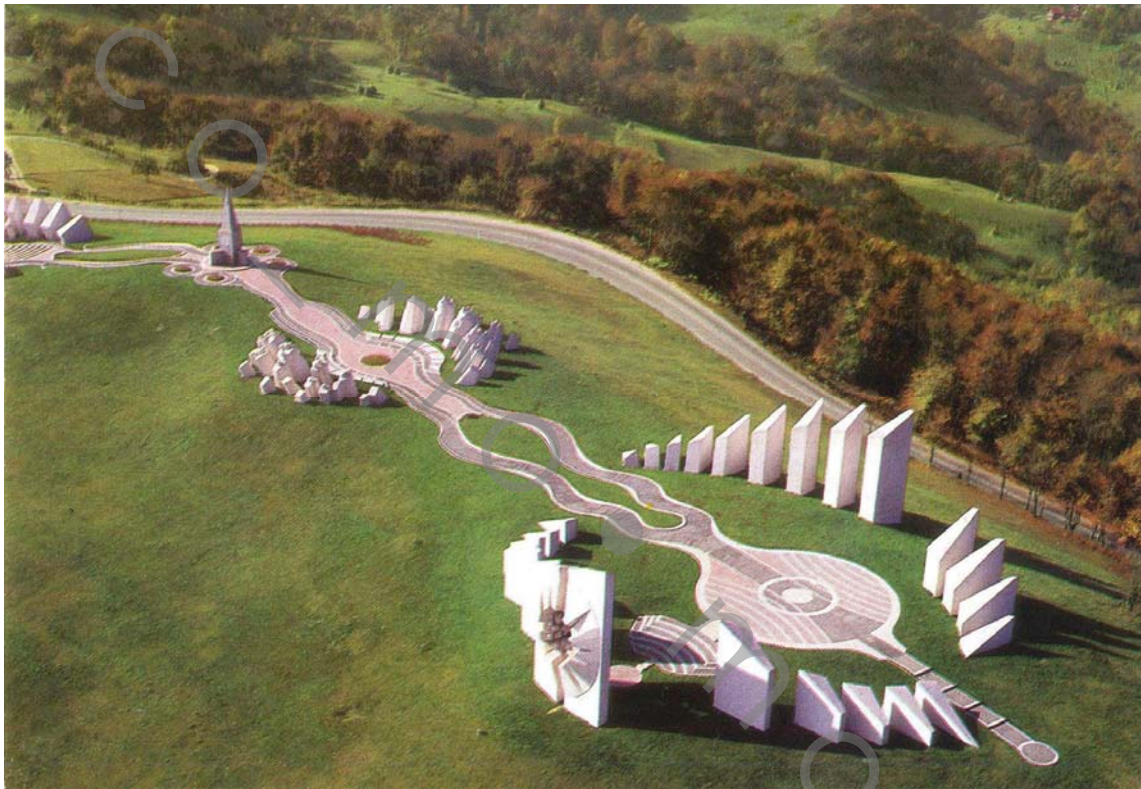
_d o _ s o _ m o _ m o _ с р б и ј а

међународна радна група за
документацију и заштиту
грађевина, места и целина
модерног покрета

Минимални документациони досије 2003

Саставила: национална радна група Србије

0.1 ФОТОГРАФИЈА ЦЕЛИНЕ

- 0.1. **Наслов фотографије**
Спомен-комплекс „Кадињача“
- 0.2. **Извор**
разгледница из колекције Владане Путник
- 0.3. **Датум**
разгледница је настала 1980-их година

1. ИДЕНТИТЕТ ЦЕЛИНЕ

- 1.1. **Данашњи назив објекта** 3
Спомен-комплекс „Кадињача“
- 1.2. **Варијантни или претходни/оригинални назив** 4
Спомен-комплекс „Кадињача“
- 1.3. **Назив улице и број** 5
Волујац 28
- 1.4. **Град** 6
Ужице
- 1.5. **Општина** 7
Златиборски округ, Општина Ужице
- 1.6. **Поштански број** 8
31000
- 1.7. **Држава** 9
Република Србија (изграђено у СФРЈ)
- 1.8. **Позиција у оквиру глобалног позиционог система** 10
43°91'14.16"N, 19°74'13.87"E
- 1.9. **Класификација/типологија** 11
FNR – меморијални објекти: спомен-комплекс, урбанистичка целина
- 1.10. **Статус и датуми заштите** 12
Непокретно културно добро од изузетног значаја, споменик културе. Није уписан у Централни регистар непокретних културних добара пошто не постоји Одлука о утврђивању за непокретно културно добро, већ само Одлука о категоризацији из 1979. године (Службени гласник 14/79).

2. ИСТОРИЈАТ ОБЈЕКТА

- 2.1. **Оригинални нацрт/намена** 13
Намена Спомен-комплекса „Кадињача“ је да се адекватно обележи сећање на дан, 29. новембар 1941. године, када су погубљени борци Радничког батаљона приликом држања одступнице Врховном штабу НОПОЈ, партизанским одредима и болници. Постхумни остаци жртава пребачени су са првобитног места, где су били сахрањени на највишој коту, која износи 808 метара, изнад које је подигнут први споменик од камених блокова у облику пирамиде.
Међутим, током седамдесетих година дошло је до иницијативе да споменик на Кадињачи добије проширење и да се претвори у меморијални парк.
- 2.2. **Датуми: наруџбина/завршетак** 14
Спомен-пирамида је завршена и свечано откривена на годишњицу битке, 1952. године.
У периоду од 1977. до 1979. године довршен је меморијални комплекс. Свечано отварање одржано је 23. септембра 1979. године, где је председник

СФРЈ Јосип Броз Тито открио споменик и одржао говор пред око 100.000 посетилаца.

- 2.3. **Пројектанти архитектуре и други пројектанти** 15
Спомен-пирамиду је израдио каменорезац Благоје Вуковић из околине Ужица, према нацрту београдског вајара Стевана Живановића.
Приликом израде спомен-комплекса за скулптурску целину ангажован је академски вајар Миодраг Живковић. Као помоћ при изради велике скулптуралне целине ангажовани су вајари Ладислав Фекете и Путеш Ајдин, уз осамнаест студената вајарства са Академије примењених уметности у Београду: Вера Станарчевић, Зорица Јанковић, Драган Петровић, Драган Раденовић, Драган Коматина, Драган Квјатковски, Милорад Зорбић, Никола Бркић, Весна Рожман, Лубомир Ферко, Лубица Фабрициова, Слободан Михајловић, Слободан Илић, Матко Мијић, Боривоје Лукић, Милош Костић, Златко Гламочак, Бранко Јакшић.
Статика споменика: Драган Шћекић, дипл. инг., технички сарадник: Дејан Вукшић, апс. арх.
Архитекта Александар Ђокић израдио је пројекат спомен-дома; сарадници: архитекте Војислав Кујунџић (конструктивни систем), Миодраг Радошевић (архитектура), Цвета Давичо (уређење терена), Слободан Бибић (ентеријер) и техничар Танасије Бајић.
- 2.4. **Остале особе или догађаји везани за објекат** 16
На спомен-пирамиди уклесани су стихови из поеме „Кадињача“, ужичког песника Славка Вукосављевића.
Приликом откривања спомен-пирамиде 1952. године, председник ФНРЈ, Јосип Броз Тито, одликовао је Раднички батаљон Орденом заслуга за народ. Приликом свечаног отварања Спомен-комплекса „Кадињача“ 1979. године, Тито је још једном одликовао Раднички батаљон, овог пута још значајнијим Орденом народног хероја.
Током година, разне делегације које су посећивале Кадињачу доносиле би садницу одабране биљке из своје земље и на тај начин одавале почаст страдалима.
Спомен-комплекс „Кадињача“ је током осамдесетих година представљао саставни део разних културних манифестација: традиционалног марша „Путем Радничког батаљона“, маратона „Четрнаести километар“, као и „Ватре Ужичке републике“, која је организована сваке године 24. септембра на дан града Ужица. Такође је била организована и „Песничка штафета“, где су се учесници такмичили у најбољем поетском остварењу инспирисаном догађајем који се одиграо на Кадињачи.
- 2.5. **Значајне измене са датумима** 17
Током 2011 и 2012. године урађена је санација спомен-комплекса.
- 2.6. **Данашња намена** 18
Спомен-комплекс – намена је непромењена.
- 2.7. **Постојеће стање** 19
Спомен-дом је у лошем стању, кров прокишњава, улаз са западне стране је затворен јер је небезбедан. Од када је изграђен, објекат није реновиран. Скулптурална целина је у релативно добром стању, мада је забележена корозија белог бетона на појединим местима.

3. ОПИС

3.1. Општи опис

20

Спомен-комплекс се налази на истакнутој позицији. На врху брда Кадињача налази се улаз у спомен-дом, који је пројектован тако да асоцира на планинску архитектуру. Александар Ђокић је, као и у већини својих дела, пројектовао дом тако да својом архитектуром не нарушава околни амбијент, већ да више делује као да израња из њега. У спомен-дому је смештена стална поставка о Радничком батаљону, Ужичкој републици и борби која се водила на Кадињачи, а некада се ту налазио и ресторан. У склопу дома, такође, постоје конференцијска сала и продавница сувенира. Од улаза стаза води до чесме поред које се налазе степенице, које воде до прве целине споменика, Амфитеатра Ужичке републике, предвиђеног за одржавање концерата и других врста културних манифестација. Од Амфитеатра почиње друга целина, Алеја Радничког батаљона, са двадесет и једном скулптуром висине од два до пет метара, у чијем се центру на благом узвишењу налази спомен-пирамида из 1952. године. На монолитним блоковима распоређеним са обе стране стазе оцртавају се стилизовани обриси лица страдалих. Пут даље води до треће целине, Платоа слободе, где се монументална вајарска остварења уздижу до главног мотива, дводелне скулптуре, висине 14 метара, чији делови симболишу раздаљину од 14 километара између Ужица и Кадињаче. Централни део чини отвор, који је обликован да делује као да је настао експлозијом, кроз који се пружа поглед на долину и град. Са унутрашње стране отвора, такође, се назире обриси глава бораца.

Споменик прати и одговарајућа пејзажна архитектура. На падинама је засађено жбуње дуњарице, које својим црвеним бобицама асоцира на проливену крв. Са друге стране спомен-дома налази се још једно узвишење на којем су смештени аутентични топови и артиљерија који су кориштени у борби. На највишој тачки смештен је партизански топ поводом сећања на капитулацију немачке војске. На том потезу засађен је 1984. године Партизанов дрворед, 88 бреза за друга Тита.

3.2. Конструкција

21

Спомен-пирамида грађена је од камених блокова, са спојницама од малтера.

Споменичка целина се налази на бетонској подлози. Скулптуралне јединице су израђене од белог бетона. Стаза је поплочана гранитном коцком, оивиченим плочама од белог камена као и степениште, док су поједини делови поплочани црвеним каменом.

Спомен-дом је грађен у армиранобетонској конструкцији. Фасадом доминира стрма кровна конструкција прекривена лимом, док је зона приземља изведена у бетону.

3.3. Контекст

22

Спомен-комплекс „Кадињача“ је настао крајем „златног периода“ социјалистичке Југославије. Културна политика седме и осме деценије двадесетог века фокусира се на промовисање одређене социјалистичке естетике у оквиру домаће уметничке сцене. Може се рећи да се социјалистички естетизам највише материјализовао у меморијалној скулптури и архитектури тог периода.

Сматра се да су меморијали, који су настајали на местима где су се одиграле велике битке НОБ-а, попут Кадињаче, припадали традицији Револуције, промовишући ЈНА као кључног носиоца државног и националног јединства и учесника у стварању социјалистичке Југославије. Међутим, ова фаза меморијализације била је идеолошки блажа у односу на претходну

фазу у оквиру које је доминирао социјалистички реализам. Меморијале настале током ове фазе, пре свега, одликује снажан ауторски печат уметника, који често превазилази оквире идеологије. Монументалне скулптуре меморијалног комплекса „Кадињача“ представљају спону између скулптуре и пејзажне архитектуре.

4. ВРЕДНОВАЊЕ

- 4.1. **Техничка вредност** 23
На Спомен-комплексу „Кадињача“ је радио велики број уметника, што ову меморијалну целину чини технички веома амбициозном. Посебно је захтевно било извођење монолитних високих блокова скулптуралне целине у бетону.
- 4.2. **Друштвена вредност** 24
Вредност Спомен-комплекса „Кадињача“ огледа се првенствено у политичком значају које је то место имало за тадашњи режим. На примеру процеса креирања Спомен-комплекса долази се до закључка на који начин су третиран простори који су били од важности за историју НОБ-а. Такође се може увидети колики је био значај подизања споменика жртвама Другог светског рата за очување везе народа са влашћу.
- 4.3. **Културна и естетска вредност** 25
Специфична ликовна вредност коју има споменик, као и простор који га окружује, чини га веома погодним за анализу целокупног феномена меморијалних паркова. Скулптурална композиција Миодрага Живковића репрезентује оновремени начин ликовног изражавања кроз једну врсту гигантска форме и емоција. Иако на први поглед таква форма није лако читљива, као што је то случај код социјалистичког реализма, њен симболизам је био изузетно добро прихваћен. Одражавајући естетику епохе, Живковићева скулптура потпада у оквире социјалистичког естетизма, али их исто тако превазилази, нудећи посматрачу прилику да се диве монументалним формама, али и да се на индивидуалном нивоу повеже са њима, доживљавајући их и тумачећи их на различите начине.
- 4.4. **Историјска вредност** 26
Историјски значај Спомен-комплекса „Кадињача“ се огледа у томе што меморијализује отпор окупатору и фашизму током Другог светског рата. „Кадињача“ баштини антифашистичку традицију коју је имала социјалистичка Југославија.
- 4.5. **Генерална оцена** 27
Спомен-комплекс „Кадињача“ је истакнути споменик модерне архитектуре и скулптуре. Вредност комплекса се истиче, пре свега, у изузетном значају који је меморијал имао током социјалистичког периода, а који се у одређеном облику задржао и до данас. Миодраг Живковић и Александар Ђокић као уметници су на овом заједничком пројекту изразили своју специфичну ауторску поетику. Посебно је интересантан Живковићев приступ третирању јавног простора и сажимању скулптуре са природним окружењем. Вајарска композиција „Кадињаче“, уз друга Живковићева остварења, делују као да су на тим просторима од давнина и у потпуности интегрисане у пејзаж.
Спомен-комплекс „Кадињача“ осликава „дух времена“ и начин ликовног изражавања кроз монументалну форму слободног облика, пролазећи кроз процес од фигуралног ка апстрактном. „Кадињача“ изражава херојско супротстављање човека судбини кроз трајност и јединство, тријумфујући над

пролазношћу. Представљајући једно од кључних места сећања на страдале на територији Југославије у Другом светском рату, Спомен-комплекс „Кадињача“ заузима истакнуто место у колективној меморији југословенских народа.

5. ДОКУМЕНТАЦИЈА

5.1. Главне референце

28

1. Маринковић, М.: *Споменик „Кадињача“*. Ужички зборник 8 (1979), стр. 543-551.
2. Станимировић, А., Маринковић, М.: *Споменик Кадињача – Титово Ужице*. Титово Ужице, 1984.
3. Соколовић, М.: „Кадињача“, *Споменички комплекс*. Споменичко наслеђе Србије, Београд, 1998, стр. 207.
4. Соколовић, М.: „Кадињача“, *Споменички комплекс*. Споменичко наслеђе Србије, Београд, 2008, стр. 426.
5. Стефановић Славица: *Спомен-обележје „Кадињача“ 1979–2009*. Ужички зборник 34 (2010), стр. 163–192.
6. Стефановић, Славица: *Меморијални комплекс „Кадињача“*. Водич, Ужице, 2013.
7. Путник, Владана: *Естетика и улога меморијалних паркова у Југославији на примеру спомен комплекса „Кадињача“*. Простори памћења, Зборник радова, Том 1, архитектура, Београд, 2013, стр. 298–309.
8. Путник, Владана: *Меморијална скулптура Миодрага Живковића (период 1960–1980)*, Зборник радова са академске конференције Јавни споменици и спомен обележја: колективно памћење и/или заборав (2014), стр. 115–124.

5.2. Визуелни материјал у прилогу:

29

1. Ситуација спомен-комплекса, техничка документација Народног музеја Ужице
2. Ситуација спомен-дома, техничка документација Народног музеја Ужице
3. Основа Платоа Слободе, Архитектура урбанизам бр. 85, Београд, 1980, стр. 8
4. Основа Алеје Радничког батаљона, Архитектура урбанизам бр. 85, Београд, 1980, стр. 7
5. Основа Амфитеатра Ужичке републике Архитектура урбанизам бр. 85, Београд, 1980, стр. 6
6. Фото-документација Владане Путник

5.3. Подносилац извештаја/датум:

30

Владана Путник, децембар 2015.